

แรงงานต่างด้าว: มิติทาง เพศภาวะ และประสบการณ์ทางสังคม ของแรงงานผู้หญิงไทใหญ่

Undocumented Immigrant Workers: Gender and Social Experiences of Transnational Shan Women Workers.

สุนทรี เรือนมุล

Soontree Reuanmoon

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มคนที่มีสถานะแรงงานต่างด้าวผ่านประสบการณ์ของผู้หญิงไทใหญ่ ที่เชื่อมโยงอยู่กับสถานะทางสังคมที่หลากหลายของปัจเจก โดยเฉพาะสถานะของความเป็นหญิงที่เชื่อมโยงกับมิติทางสังคม เช่น มิติทางชาติพันธุ์ และชนชั้น (ทั้งในสังคมพม่าและสังคมไทย) เพื่อเข้าใจการเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานต่างด้าวในสังคมไทยของกลุ่มคนเหล่านี้มากขึ้น ซึ่งการทำความเข้าใจประเด็นดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่า สถานะทางสังคมของปัจเจก ทั้งประเด็นเรื่องเพศภาวะ ชาติพันธุ์และชนชั้นได้ส่งผลต่อการกำหนดประสบการณ์ทางสังคมในแต่ละบริบททางสังคมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวได้ส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติและการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยที่ถูกกดขี่ขูดรีดแรงงานอย่างปฏิเสธไม่ได้ไปด้วย แต่ในขณะเดียวกัน การทำความเข้าใจประสบการณ์การเป็นแรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติของผู้หญิงไทใหญ่ในพื้นที่ตลาดสด ได้สะท้อนให้เห็นว่าสถานะของการเป็นแรงงานที่ต้องทำงานอย่างหนักของพวกเธอ นั้น พื้นที่ตลาด ซึ่งมีมิติของ

ความเป็นหญิง ทั้งในแง่ของปริมาณและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ผู้หญิงต่างสถานะใช้ในการดำเนินความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกันนั้น ได้ส่งผลให้แรงงานผู้หญิงไทใหญ่สามารถดิ้นรนต่อรอนทั้งในฐานะแรงงานข้ามชาติและการดำรงชีวิตภายใต้สถานะของความเป็นหญิงชุดอื่นได้ด้วย

คำสำคัญ ผู้หญิงไทใหญ่, แรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติ, เพศภาวะ, ตลาดสดในจังหวัดเชียงใหม่

Abstract

This paper attempts to understand the experience of undocumented immigrant labors in Chiang Mai through an investigation of Shan women's ability to reframe their subject positions in their new work place. It argues that different forms of social identity such as gender, ethnicity and class have shaped diverse social experiences. Shan women have migrated to Thailand with different motivations and expectations and inevitably engaged in exploitative working relations. This paper explores how Shan women who have worked in the market place in Chiang Mai city have sought to negotiate their subject positions and subvert their marginal ethnic position within the oppressive labor relation through their attempt to establish informal relationship and sisterhood with the Thai female employers in the market place.

Keywords Shan women, Transnational Migrant Workers, Gender, Chiang Mai Market

บทนำ

“ด้วยในปัจจุบันแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง 3 สัญชาติ คือ กัมพูชา พม่า และลาว ที่เพิ่มจำนวนสูงขึ้น ทำให้มาพร้อม กับปัญหาที่สูงขึ้นตามไปด้วย สาเหตุประการหนึ่งอาจเกิด จากปัญหาภายในของประเทศเหล่านี้ จึงทำให้แรงงานต่างด้าวมี ความพยายามที่จะหลบหนีเข้าเมืองหลากหลายรูปแบบ แม้รัฐบาล จะดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยการจับกุมและส่งแรงงานเหล่านี้กลับ ประเทศแต่คนเหล่านี้ก็จะย้อนกลับมาใหม่อีก...แรงงานต่างด้าว เหล่านี้ได้เข้ามาทำงานในเกือบทุกภาคส่วนของประเทศทั้งภาค เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดปัญหาในหลาย ๆ ด้าน ด้วยกัน เช่น ปัญหาการควบคุมโรค รวมถึงการระบบประมาณ การบริการและการรักษาของประเทศไทย ปัญหาด้านสังคม เช่น ความปลอดภัยในทรัพย์สิน การก่ออาชญากรรม หรือแม้แต่ปัญหา ยาเสพติด และด้านเศรษฐกิจ เช่น การแย่งงาน ธุรกิจนอก ระบบ และต้นทุนค่าแรงงาน เป็นต้น” การตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงแรงงาน ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรค ประชาธิปัตย์ จังหวัดสมุทรสาคร (ข้อมูลจากhttp://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/download/article/article_20110906095524.doc สืบค้นเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2554)

เมื่อพิจารณาการเคลื่อนย้ายเข้ามาของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์จาก ประเทศพม่า ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะมีสถานะ “แรงงานต่างด้าว” เมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมไทยนั้น สถานะ “แรงงานต่างด้าว” มักจะถูกอธิบายผ่านสถานะทาง สังคมชุดเดียวและประสบการณ์เดียวอยู่เสมอ คำอธิบายดังกล่าวได้สร้างให้ กลุ่มคนเหล่านี้อยู่ภายใต้คำอธิบายที่กำหนดความกลมกลืนทางสังคมเดียวกัน

ถูกทำความเข้าใจผ่านเงื่อนไขที่ต้องเคลื่อนย้ายเข้ามาดำรงสถานะ “แรงงานต่างดาว” ในชุดเดียวกันและถูกปฏิบัติจากวิธีการของรัฐหรือปฏิบัติการของรัฐชาติที่เหมือนกัน จนในบางครั้ง สถานะดังกล่าวจะละลายความเป็นคนในมิติอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือจากการดำรงชีวิตการเป็น “แรงงานต่างดาว” ออกไป โดยเฉพาะความเป็นคนของเราที่ต้องสัมพันธ์กับตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่หลากหลายทั้งความเป็นเพศ (Gender) ชาติพันธุ์ (Ethnicity) ชนชั้น (Class) และอายุ (Age)

โดยเฉพาะวิธีคิดเกี่ยวกับเพศภาวะ (Gender) หรือวิธีคิดเกี่ยวกับความเป็นหญิงที่ประกอบไปด้วยความเป็นลูกสาว เมียและแม่ ที่ต้องรับรู้ตัวตนผ่านวิธีคิดเรื่องชาติพันธุ์ ชนชั้นและช่วงอายุที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมในแต่ละช่วงเวลาที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งมีผลต่อการสร้างประสบการณ์และสร้างเงื่อนไขในการตัดสินใจเคลื่อนย้ายและการดำรงคงอยู่ในสังคมไทยของผู้คนเหล่านี้แตกต่างกันออกไป

ดังนั้น ในบทความชิ้นนี้จึงต้องการนำเสนอความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มคนที่มีสถานะ “แรงงานต่างดาว” ผ่านประสบการณ์ของแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ ที่เชื่อมโยงอยู่กับสถานะทางสังคมของปัจเจก (แรงงาน-ผู้หญิง-ไทใหญ่) ในแต่ละบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน (ทั้งในสังคมพม่าและสังคมไทย) เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจการเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานของกลุ่มคนเหล่านี้มากขึ้น โดยใช้พื้นที่ที่ตลาดสด (ทั้งในพื้นที่ของการทำงานและพื้นที่ของการดิ้นรนต่อรอง) มาเป็นพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ของการเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานและการพยายามดิ้นรนต่อรองทั้งในฐานะแรงงานข้ามชาติและการดำรงชีวิตในสถานะอื่นๆ อยู่ในสังคมไทยได้อย่างไรไปด้วย

ประสบการณ์ก่อนการเคลื่อนย้ายข้ามชาติของผู้หญิงไทใหญ่

สภาวะสงครามของความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ภายในประเทศพม่า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพยายามสร้างรัฐชาติพม่า (Burmanization)¹ และการพยายามดำเนินไปสู่รัฐชาติ-ชาติพันธุ์หนึ่งเดียวที่สมบูรณ์นั้น สภาวะดังกล่าวได้เข้าไปกำหนดประสบการณ์ทางสังคมให้กับผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ภายในประเทศพม่าอย่างปฏิเสธไม่ได้ อีกทั้ง สถานการณ์ดังกล่าวยังได้เรียกร้องให้ผู้ชายชาติพันธุ์ต่างๆ ต้องแสดงบทบาทหน้าที่ในการปกป้องดูแลเชื้อชาติและชาติพันธุ์ของตนเอง ท่ามกลางความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ภายในประเทศพม่าอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น²

หากแต่เมื่อเรากลับมามองมิติของรัฐชาติ-ชาติพันธุ์-ความเป็นหญิง เรากลับมองไม่เห็นวาทะที่ทั้งหมดนั้นสัมพันธ์กันอย่างไรได้เลย การขาดหายไปของมิติความเป็นหญิงดังกล่าวนอกจากจะทำให้มองไม่เห็นชุดของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่หลากหลาย ซึ่งเข้ามาเปลี่ยนแปลง “โลก” ที่ผูกติดอยู่กับพื้นที่บ้านและครอบครัวตามความเข้าใจของผู้หญิงไทใหญ่อย่างไรแล้ว เรายังมองไม่เห็นอีกว่าในขณะที่ผู้หญิงไม่ได้ถูกเรียกร้องให้ต้องแสดงออกซึ่งบทบาทหน้าที่ในการเป็นเสาหลักเพื่อปกป้องรักษาเชื้อชาติ-ชาติพันธุ์ของตนเองนั้น พวกเธอได้เป็นส่วนหนึ่งของการพยายามจะประคับประคองและพยายามดิ้นรนต่อรองเพื่อให้พื้นที่ของครอบครัวสามารถดำเนินต่อไปในสถานการณ์ดังกล่าว ด้วยการรับรู้ตัวตนผ่านสถานะของความเป็นหญิงทั้งการเป็นลูกสาว เมียและแม่อย่างใดด้วยเช่นกัน เช่น กรณีของผู้หญิงที่มีสถานะแม่ (กรณีพี่ลำดวลและยุ่น) ที่พยายามดิ้นรนให้ลูกได้มีชีวิตรอดพ้นหรือออกจากสภาวะการต้องเผชิญสงครามภายในประเทศพม่าหรือลูกสาว (กรณีของยุ่นและมดแดง) ที่ต้องทำงานอย่างหนักเพื่อส่งเงินกลับบ้านไปให้ครอบครัวในประเทศพม่า เงินจำนวนหนึ่งต้องถูกใช้เพื่อจ่ายภาษีให้กับทหารพม่าและทหารชาติพันธุ์ของตนเอง ในขณะที่เงินอีกส่วนหนึ่งต้องใช้จ่ายเพื่อส่งเสริมการบวชเรียนของผู้ชายในครอบครัว เครือญาติ เป็นต้น

การต้องดำเนินบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงที่มีสถานะแตกต่างกันดังกล่าวได้ส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจเคลื่อนย้ายเข้ามาเมืองไทยและดำรงสถานะแรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติอยู่ในเมืองไทยอย่างมีนัยยะสำคัญ

แรงงานผู้หญิงไทใหญ่จำนวนมากที่เดินทางมาจากเมืองต่างๆ ในประเทศพม่า เช่น กรณีของพี่ลำดวงที่เดินทางมาจากเมืองปางโหลง (พ.ศ. 2535) ยูนเดินทางมาจากเมืองน้ำจาง (พ.ศ. 2537) มดแดงเดินทางมาจากเมืองลำเลี้ยว (พ.ศ. 2544) และ อนเดินทางมาจากเมืองกลางเคอ (พ.ศ. 2546) เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้เดินทางเข้ามาเมืองไทยด้วยเงื่อนไขทางการเมืองและสภาพสังคมและเศรษฐกิจภายในพม่าที่เชื่อมโยงกับปฏิบัติการของรัฐบาลพม่า ทั้งการสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่าและกองกำลังชนกลุ่มน้อย การกดขี่ขูดรีดของทหารพม่าในหมู่บ้านของชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่า สภาวะขาดยากหามาแพงและการทำนาที่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพในสังคมพม่าปัจจุบันอีกต่อไป ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวได้ส่งผลกระทบในระดับปัจเจกและสถานะความเป็นหญิง ทั้งการเป็นลูกสาว เมีย และแม่ของแต่ละคนที่แตกต่างกัน เช่น ยูน มาจากครอบครัวค้าขายแต่ไม่สามารถดำเนินการค้าขายต่อไปได้ เมื่อแม่และพ่อเจ็บป่วยจากสถานการณ์การสู้รบภายในประเทศพม่า ยูนจึงต้องทำหน้าที่ลูกสาวในการเคลื่อนย้ายมาเป็นแรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติอยู่ในสังคมไทยและส่งเงินกลับบ้านในประเทศพม่าเพื่อเลี้ยงดูพ่อแม่และน้องๆ ในขณะที่กรณีของมดแดงนั้น เคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานภายใต้การพยายามให้พี่ชาย ซึ่งเข้ามาทำงานอยู่ในเมืองไทย กลับไปทำนาของครอบครัวที่ประเทศพม่า เนื่องจากพ่อต้องการยกที่นาให้กับพี่ชาย ซึ่งอยู่ในฐานะผู้สืบทอดทรัพย์สินมรดกของครอบครัว ในขณะที่การเคลื่อนย้ายกลับมาประเทศไทยเป็นครั้งที่สองของมดแดงกลับเป็นการเคลื่อนย้ายเพื่อติดตามสามีชาวไทยใหญ่มาเป็นแรงงานอยู่ในเมืองไทย เป็นต้น ดังนั้น การเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานอยู่ในเมืองไทยแต่ละครั้งของแต่ละคน จึงมีเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับสถานะทางสังคม บทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งประสบการณ์ทางสังคมที่แต่ละคนได้รับยังนำมาซึ่งความเข้าใจและการตีความประสบการณ์

ในการเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติอยู่ในเมืองไทยที่แตกต่างกันไปด้วย³ โดยเฉพาะเมื่อผู้หญิงต้องมีสถานะแม่ที่เพิ่มเข้ามา เช่น กรณีของยูนและลำดวน พวกเขาได้ตีความประสบการณ์ที่เคยได้รับจากประเทศพม่า และพยายามสร้างประสบการณ์ชุดใหม่ให้กับลูกที่เกิดในเมืองไทย ทั้งการตั้งชื่อไทย เรียนโรงเรียนไทย พูดภาษาไทยกลางและพยายามให้ลูกได้มีตัวตนที่ถาวรเพื่ออยู่ในเมืองไทยต่อไป เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้เอง สถานะทางสังคมที่ผู้หญิงแต่ละคนต้องดำรงอยู่ จึงสะท้อนให้เห็นความเป็นหญิงที่ถูกสร้างในมิติทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น เมื่อเกิดการเคลื่อนย้ายข้ามรัฐชาติของผู้หญิงไทใหญ่ จึงทำให้ตัวตนภายในมิติของความเป็นหญิงดังกล่าวเกิดการปรับเปลี่ยนระบบความหมายทั้งในบริบทสังคมเดิมและบริบททางสังคมชุดใหม่มากขึ้น เพราะ การเคลื่อนย้ายข้ามรัฐชาติของผู้หญิงไทใหญ่ นอกจากจะเป็นการทำลายอำนาจของรัฐชาติชุดใหม่ที่พยายามจะเข้ามาจัดการควบคุมกลุ่มคนเหล่านี้มากขึ้น (ทั้งในฐานะของความแตกต่างชาติพันธุ์/การใช้พลเมืองของรัฐชาติ/การมีสถานะ “แรงงานต่างด้าว”) แล้ว การเคลื่อนย้ายของผู้หญิงออกนอกพื้นที่ของครอบครัว ชุมชน ชาติพันธุ์และรัฐชาติ ถึงแม้จะเคลื่อนย้ายมาด้วยภาระหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบ เลี้ยงดูครอบครัว แต่การเคลื่อนย้ายของผู้หญิงก็มักจะถูกมองว่าเป็นการทำลายโลกทัศน์ของการเคลื่อนย้ายที่เคยผูกขาดไว้กับความเป็นชาย อีกทั้งยังเป็นการละเมิดอุดมคติของความเป็นหญิงที่ต้องอยู่แต่ในเฉพาะอาณาบริเวณบ้านไปด้วย (Cheater, A.P. 1998) วิธีคิดดังกล่าวจึงทำให้ การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างเพศของหนุ่มสาวชาวไทใหญ่ในบริบทของการพลัดถิ่นข้ามชาติอยู่ในเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไป เช่น ผู้ชายชาวไทใหญ่มองว่าผู้หญิงไทใหญ่ที่อยู่ในสภาวะพลัดถิ่นข้ามชาติ นอกจากการควบคุมดูแลของครอบครัวเครือญาตินั้น เป็น “ผู้หญิงไม่ดี” ซึ่งควรจะต้องมีความสัมพันธ์ในบริบทพลัดถิ่นข้ามชาติเท่านั้น กรณีดังกล่าว ผู้หญิงไทใหญ่จึงต้องเป็นฝ่ายที่ต้องพยายามดิ้นรนต่อรองกับการถูกให้ความหมายในเชิงลบในบริบทพลัดถิ่นข้ามชาติมากขึ้นแทน เช่น การดำเนินสถานะเมียใน

บริบทพลัดถิ่นข้ามชาติกับผู้ขายชาติพันธุ์เดียวกันบนการพยายามจะต่อรองผ่าน การนำพาผู้ขายให้เข้าสู่ระบบครอบครัว เครือญาติของฝ่ายหญิงในประเทศพม่า หรือความหวังไกลระบบครอบครัว เครือญาติทำให้ผู้หญิงไทใหญ่ต้องใช้ความ สัมพันธ์ที่มีกับนายจ้างแม่ค้าคนไทยในการดำเนินการต่อรองความสัมพันธ์กับ ผู้ขายไทใหญ่ที่เป็นสามี เป็นต้น สถานการณ์ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะ ความเป็นหญิงที่ไม่ดำเนินอยู่ในบริบทที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่ต้องมีการปรับ เปลี่ยน ดิ้นรนต่อรองอยู่ตลอดเวลาไปด้วย ดังนั้น ภายใต้บริบททางสังคมซึ่งมี การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราก็จะพบว่าเงื่อนไขเหล่านี้เข้ามากำหนด/สร้าง ประสบการณ์ทางสังคมของผู้หญิงแต่ละคนอย่างมีนัยยะสำคัญมากขึ้นไปด้วย (ยศ, 2549: 139-171; ปิ่นแก้ว, 2549: 6-19)

ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อผู้หญิงไทใหญ่ต้องเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานพลัด ถิ่นข้ามชาติอยู่ในสังคมไทยแล้ว พวกเธอไม่ได้เผชิญความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ไม่เท่าเทียมในสถานะของการเป็นแรงงานเท่านั้น หากแต่ต้องเผชิญความ สัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในสถานะทางสังคมชุดอื่นๆ ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะสถานะของความเป็นหญิงที่มีความแตกต่างภายในทั้งลูกสาว เมียและ แม่ของแต่ละคนที่มีแตกต่างกันออกไป และด้วยเงื่อนไขดังกล่าว พื้นที่ตลาดสด จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นการดิ้นรนต่อรองของแรงงานผู้หญิงไท ใหญ่ทั้งในบริบทของการเป็นแรงงานและบริบทของความเป็นหญิงชุดอื่นๆ ได้ อย่างชัดเจนมากขึ้น

ตลาดสดในกระแสของการเปลี่ยนแปลงและการ พึ่งพา “แรงงานต่างด้าว”

เพื่อที่จะสามารถทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของแรงงานผู้หญิงไท ใหญ่ที่อยู่ในสภาวะพลัดถิ่นข้ามชาติมากขึ้น ในที่นี้ เราจึงต้องกลับมาทำความเข้าใจบริบทของสังคมไทย โดยผู้เขียนเน้นการทำความเข้าใจสถานะแรงงานของ

กลุ่มคนเหล่านี้ในพื้นที่ตลาดสด ซึ่งเป็นตลาดสดที่อยู่ในตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำความเข้าใจการเคลื่อนย้ายเข้ามาของกลุ่มแรงงานและประสบการณ์ชีวิตของกลุ่มคนเหล่านี้ในบริบทของการค้าขายสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในตลาดสดปัจจุบันมากขึ้น

ตลาดสดสมัยใหม่ที่ใช้เป็นข้อมูลในบทความชิ้นนี้ เป็นตลาดสดซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2512 โดยนายทุนเจ้าของตลาดเป็นหนึ่งในกลุ่มทุนจากส่วนกลางที่เข้ามาลงทุนและทำการค้าในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการลงทุนของกลุ่มทุนดังกล่าวอยู่ในช่วงเดียวกันกับการพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ที่สัมพันธ์กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1, 2 และ 3⁴ (ปลาย่อ , 2530. หน้า 114) ตลาดสดแห่งนี้ เริ่มจากการเป็นตลาดศูนย์กลางของการขายหมู (เป็น) หรือที่เรียกว่า กาดหมู่น้อย (ตลาดที่จะมีการขายหมูเป็นๆ มีทั้งหมูตัวเล็ก (หมู่น้อย) ที่คนส่วนใหญ่ซื้อไปเลี้ยงต่อได้ หรือหมูโตที่ซื้อไปฆ่าเพื่อชำแหละขายต่อไป) กาดหมู่น้อยจะมีพ่อค้านำหมู โดยใช้รถคอกหมูในการบรรทุกหมูมาจากต่างหมู่บ้าน ต่างอำเภอ และจากต่างจังหวัด การเป็นตลาดขายหมู่น้อยจากทุกสารทิศ ทำให้ผู้คนและสิ่งของต่างๆ เข้ามาในตลาดสดแห่งนี้มากขึ้น แม้บางคนจึงเริ่มเข้ามาขายของอยู่ในตลาดพร้อมกับการอาศัยรถคอกหมูในการเดินทางไป-กลับระหว่างตลาดและหมู่บ้านที่อยู่นอกตัวเมืองเชียงใหม่ นอกจากนี้ ยังมีแม่ค้าบางกลุ่มเดินทางมาจากอำเภอรอบนอกตัวเมืองเชียงใหม่ เช่น อำเภอแม่อริม อำเภอหางดง และแม่ค้าที่มาจากต่างจังหวัด เช่น จังหวัดสิงห์บุรี ตลาดสดแห่งนี้ แต่เดิมเป็นโรงไม้หลังคามุงสังกะสี การขายของแต่เดิมจะเริ่มจากการเอาพืชผลทางการเกษตร ซึ่งมีอยู่แล้วในไร่ในสวน เช่น มะม่วงสุก กลวย ข้าวสารหรือผักพื้นบ้านมานั่งขาย โดยมีสินค้าบางอย่างซื้อมาจากชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกัน หรือบางอย่างรับมาจากโรงงาน โดยแม่ค้าจะมีโต๊ะในการวางขายสินค้าเท่ากันหมด 3 เมตร บางคนวางของขายกับโต๊ะ บางคนปูใบตองวางของขาย โดยตลาดจะมีการกำหนดเวลาในการเปิด-ปิดตลาด (หรือกำหนดเวลาการทำงานของแม่ค้า) ด้วย เช่น ประมาณ 5-6 โมงเย็นมีการให้แม่ค้าออกจากตลาดเพื่อจะทำการปิดประตูตลาด (ข้อมูล

จากการสัมภาษณ์ป้านี้ แม่ค้ารุ่นเก่าแก่ของตลาด)

ตลาดสดแห่งนี้มีการปรับตัวเพื่อการอยู่รอดอยู่ตลอดเวลา โดยในระยะแรกของการเปิดตลาดสด นายทุนเจ้าของตลาดคนแรก (คุณนาย) ได้ช่วยเหลือในเรื่องเงินลงทุนให้กับแม่ค้าแต่ละราย เพื่อให้নাเงินทุนเอาไปซื้อของมาขายที่ตลาดให้ได้จำนวนมากๆ (เช่น กรณียายสุข แม่ผู้เขียนและแม่ค้ารุ่นเก่าแก่อีกหลายราย) เงินลงทุนดังกล่าวเป็นเงินทุนแบบให้เปล่า ไม่มีการคิดดอกเบี้ย นอกจากนี้ ไม่มีการเก็บเงินค่าเช่าแผงหรือค่าใช้จายใดๆ⁵ เพื่อเปิดให้คนเข้ามาขายของมากขึ้น อีกทั้ง ยังมีการแจกคู่มือเพื่อจ้บรางวัลให้กับคนที่เข้ามาซื้อสินค้าภายในตลาดด้วย การเป็นตลาดศูนย์กลางของการขายหมู่น้อยจากทุกสารทิศในทุกๆ วัน ทำให้ประมาณในปี พ.ศ. 2520-2521 ตลาดสดจึงประสบปัญหาเรื่องกลิ่นเหม็นและเรื่องความไม่สะอาดมากขึ้น กาดหมู่น้อยจึงต้องย้ายไปอยู่ตลาดสดที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันแทน แต่การขายของอื่นๆ ภายในตลาดยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากการย้ายกาดหมู่น้อยไปแล้ว ตลาดจึงจัดให้มีซอมาเล่น มีมวย มีชนไก่ ชนกว่าง มีลิเกและดนตรีทุกวันอาทิตย์ เพื่อให้คนมาเที่ยวที่ตลาดแห่งนี้มากขึ้น หากแต่กิจกรรมดังกล่าวก็ต้องหยุดลงไปเมื่อประมาณปีพ.ศ. 2525-2526 เป็นต้น (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แม่ค้ารุ่นเก่าแก่ เช่น ป้านี้ ป้าแก้ว ยายสุขและยายน้อย)

จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2536 ตลาดมีการปรับปรุงต่อเติมพื้นที่ใหม่เป็นอาคารเปิดโล่งขนาดใหญ่ 2 ชั้น มีห้องแถวและมีตึกแถวรายรอบ การปรับเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพของตลาด สัมพันธ์กับการเข้ามาของระบบการค้าขายสมัยใหม่ (ห้างสะดวกซื้อ) ที่เข้ามาตั้งใกล้กับตลาดสดมากยิ่งขึ้น นายทุนในฐานะเจ้าของตลาดจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์และจัดระบบระเบียบของการค้าขายภายในตลาดใหม่ เพื่อให้ตลาดสดยังคงดำเนินธุรกิจต่อไปได้ นอกจากนี้ หน่วยงานจากรัฐส่วนกลางและหน่วยงานท้องถิ่นเองก็ได้ใช้วิธีคิดในเรื่องความสะอาด ความเป็นระบบระเบียบ ความน่าเชื่อถือ (การชั่งตวงที่ได้มาตรฐาน) ในการเข้ามากำกับ

ดูแลตลาดสดมากขึ้นด้วยเช่นกัน เช่น ตลาดสดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีทั้งหมด 23 แห่งในปัจจุบันจะต้องมีการประเมิน “ตลาดสดน่าซื้อ” จากเทศบาลนครเชียงใหม่ในฐานะผู้ดูแลพื้นที่ตลาดสดในเขตเทศบาลทั้งหมด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์อนามัยที่ 10 จังหวัดเชียงใหม่ โดยตลาดสดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ที่มีอยู่ทั้งหมด 23 แห่งจะถูกจัดให้มีการประเมินประเภทของ “ตลาดสดน่าซื้อ” ทั้งหมด 40 ข้อ ทุกๆ 3 เดือน หลังจากประมวลผลในรอบหนึ่งปีแล้วจึงจะมีการให้รางวัลในแต่ละตลาดสดที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าวและถ้าตลาดสดแห่งไหนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินก็จะต้องปิดปรับปรุงตลาดเพื่อให้ได้ตามมาตรฐานของหน่วยงานราชการไปด้วย

จากการปรับปรุงพื้นที่ในตลาดสดดังกล่าว ทำให้นายทุนเจ้าของตลาดต้องจ้างแรงงานเข้ามาทำความสะอาดภายในตลาดเพิ่มขึ้น ซึ่งปัจจุบันตลาดสดแห่งนี้มีแรงงานทำความสะอาดทั้งหมด 11 คน (กลุ่มคนกะเหียงและกลุ่มคนไทใหญ่) ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การปรับตัวของนายทุนเจ้าของตลาดเพื่อการอุดหนุนของตลาดสดในแต่ละช่วงเวลานั้นสัมพันธ์กับบริบททางสังคม การเมือง ความต้องการของลูกค้าและกลุ่มแม่ค้าที่จะเข้ามาทำให้ระบบการค้าขายภายในตลาดดำเนินต่อไปได้ด้วย โดยในปัจจุบัน นายทุนก็ต้องพึ่งพาแรงงานที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้น ไม่ว่าทุน (ระดับต่างๆ) จะขยับหรือปรับตัวเองไปในลักษณะไหนก็ตาม แรงงาน ยังคงมีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของทุนอยู่อย่างต่อเนื่อง

การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของตลาดสดในช่วงต้น ส่งผลต่อการทำให้ระบบการค้าขายภายในเกิดการเปลี่ยนแปลงและยืดหยุ่นมากขึ้นด้วยเช่นกัน ทั้งการขยายเวลาในการค้าขายที่ยาวนานมากขึ้น สินค้าที่หลากหลายมากขึ้น การขยายขายแผงขายของที่กว้างขึ้น (โดยมีค่าเช่าแผงที่ต้องจ่ายมากขึ้น) และการบริการทางการค้ารูปแบบต่างๆ ที่เพิ่มมากขึ้น แต่ระบบการค้าขายดังกล่าวจะไม่สามารถทำงานได้เลย หากแม่ค้าแต่ละรายขาดแรงงานที่เข้ามาช่วยสนับสนุน

ระบบการค้าภายในร้านของตัวเอง ทั้งนี้เพราะ แต่เดิมการค้าขายของแม่ค้าแต่ละรายสามารถทำงานเองได้ หรืออาจจะใช้แรงงานภายในครอบครัวและเครือญาติ ที่มีจำนวนสมาชิกที่จำกัดได้ เพราะขนาดแผงขายของไม่กว้างมาก สินค้าที่ขายจึงมีไม่มากนัก อีกทั้งมีเวลาขายของที่จำกัด เงื่อนไขเหล่านี้จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงแรงงานจากภายนอกมากนัก

ปัจจุบัน แม่ค้าบางรายในตลาดสดแห่งนี้ยังคงระบบการค้าขายรูปแบบเดิม (แผงยาว 3 เมตร/สินค้ามีให้เลือกจำกัด/ขายของภายใต้เวลาที่จำกัด/ไม่ขายส่ง) เอาไว้โดยไม่ได้พึ่งพิงแรงงานจากภายนอก ในขณะที่บางร้านนั้น แม้จะมีการปรับเปลี่ยนระบบการค้าขายแล้ว แต่ยังคงใช้แรงงานภายในครอบครัวและเครือญาติได้อยู่ เช่น กรณีครอบครัวป่าใหญ่ ที่เป็นเจ้าของแผงขายผักสดยาวทั้งหมด 12 เมตร ซึ่งถือว่าเป็นแผงผักที่มีพื้นที่เยอะที่สุดและใหญ่กว่าแผงผักสดอื่นๆ ในบริเวณตลาดเดียวกัน แผงผักของป่าใหญ่นอกจากจะขายผักสดให้กับลูกค้าหน้าร้านแล้วยังบริการส่งตามร้านลูกค้าประจำด้วย ซึ่งภายในร้านป่าใหญ่จะใช้เฉพาะแต่แรงงานภายในครอบครัว เครือญาติ ซึ่งเป็นพี่น้องผู้หญิงครอบครัวเดียวกันทั้งหมดสี่คน กรณีร้านของป่าใหญ่ จึงถือว่าเป็นข้อได้เปรียบมากกว่าแผงร้านค้าอื่น เพราะในขณะที่แผงร้านค้าอื่นๆ ต้องปรับเปลี่ยนระบบการค้าขายภายในร้านด้วยเช่นกัน แต่จำนวนแรงงานภายในครอบครัว เครือญาติกลับมีไม่เพียงพอในการมารองรับการทำงานที่เพิ่มขึ้นได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะขนาดครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกภายในครอบครัวน้อยลง อีกทั้งมีการส่งเสียสมาชิกในครอบครัวไปสู่พื้นที่ของการสะสมทุนทางการศึกษามากขึ้น ก็มีผลต่อการลดจำนวนแรงงานภายในครอบครัวลงไปด้วย เช่น แผงขายส่งเส้นกวยเตี๋ยวของครอบครัวผู้เขียน ซึ่งแต่เดิมจะใช้แรงงานภายในครอบครัวเท่านั้น (แม่ พี่สาว และผู้เขียน) เมื่อผู้เขียนกลับมาเรียนหนังสือต่อในระดับปริญญาโทก็ต้องจ้างแรงงานเข้ามาช่วยทำงานภายในร้านเพิ่มขึ้น 2 คน เช่นเดียวกับครอบครัวแม่ค้าคนอื่นๆ ที่ส่งเสียบุตรหลานเข้าสู่ระบบการศึกษาในระดับต่างๆ และให้ลูกหลานเรียนหนังสือเป็นหลัก โดยไม่ให้ทำงานช่วยเหลือกิจการครอบครัวเหมือนเช่นใน

อดีตอีกต่อไป ดังนั้น การจ้างแรงงานเข้ามาช่วยทำงานภายในร้านจึงเป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ไปด้วย ด้วยเหตุนี้เอง เงื่อนไขเหล่านี้จึงถูกทดแทนด้วยการจ้างงานแรงงานผู้หญิงไทใหญ่เข้ามาอยู่ในระบบการค้าขายและการบริการต่างๆ ที่เพิ่มเข้ามาภายในร้านของแม่ค้าแต่ละคนมากขึ้น

ด้วยเหตุนี้เอง การเคลื่อนย้ายเข้ามาของแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ จึงเข้ามาสวมทับกับการขาดแคลนแรงงานภายในตลาดสดที่ยึดโยงอยู่กับ บทบาทหน้าที่ของผู้หญิง (การดำเนินการค้าขายและการบริการ) ได้อย่างพอดี ดังนั้น การเคลื่อนย้ายข้ามชาติของผู้หญิงไทใหญ่ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขประวัติศาสตร์ทางการเมืองหรือบริบททางสังคมที่เข้ามากำหนดสถานะของผู้หญิงไทใหญ่ให้ตัดสินใจเคลื่อนย้ายเข้ามาเมืองไทยที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม แต่สถานะของการเป็น “แรงงานต่างด้าว” ก็ได้ส่งผลให้ผู้หญิงไทใหญ่สามารถเคลื่อนย้ายเข้ามาตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและการเติบโตของสังคมไทยได้อย่างพอดี ประสพการณ์ทางสังคมที่มีหลากหลายชุดของปัจเจก จึงเอื้อต่อการกำหนดประสพการณ์ชุดใหม่ โดยรัฐชาติไทยที่ทั้งก่อให้เกิดการผสานและสร้างความยั่งยืนในประสพการณ์ทางสังคมของปัจเจกไปพร้อมๆ กัน

“ชีวิต” ใน ตลาด สด

จากที่ได้กล่าวไปแล้วในช่วงต้น หากเรากลับมาพิจารณาตลาดผ่านมิติทางเพศภาวะ เราก็จะพบว่า การมีผู้หญิงจำนวนมากเข้ามาค้าขายอยู่ในพื้นที่ตลาดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น สถานการณ์ดังกล่าวเคยถูกพิจารณาว่าเป็นเพราะบทบาทและงานของผู้หญิงภายในครัวเรือน เช่น การเป็นผู้ผลิต ควบคุมผลผลิตและจัดการระบบเศรษฐกิจที่สำคัญภายในครัวเรือนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ผู้หญิงเข้าไปมีบทบาทการค้าขายเพิ่มมากขึ้น (ยศ, 2543: นิธิ, 2537: 112-122. วารุณี, 2542.) ผู้หญิงจำนวนมากจึงออกมามีบทบาทนอกพื้นที่ครัวเรือน โดยเฉพาะการเป็นแม่ค้าในตลาดสดมากขึ้น อีกทั้งประสพการณ์ทางด้าน

การค้าของผู้หญิง ทั้งการเจรจาต่อรองเรื่องราคาและการค้า การจัดสรรเงินทอง และการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมจากการทำการค้าขายของตนเอง ได้ทำให้ผู้หญิงสามารถใช้ประสบการณ์ดังกล่าวเพื่อต่อรองกับพื้นที่ทางอำนาจของผู้ชายได้ด้วย (ยศ, อางแลว) ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีการมองว่าบทบาททางการค้าของผู้หญิง (ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ที่สามารถใช้เพื่อการต่อรองกับสถานะสังคมที่ถูกมองว่าด้อยกว่าผู้ชายได้ จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของการบ่งชี้ว่า สถานภาพของผู้หญิงในอาณาบริเวณแถบนี้ค่อนข้างสูงกว่าผู้หญิงในจีนและอินเดียไปด้วย (Barbara Watsan Andaya (2006), King, Victor T. and Wilder, William D. (2003)) ในที่นี้ ตลาดสด จึงถูกมองว่าเป็นพื้นที่ทางอำนาจของผู้หญิงอย่างมีนัยยะสำคัญ หรือ “ตลาด คือ อาณาบริเวณของผู้หญิง” ไปด้วย (ปรางณี, 2549: 203)

พื้นที่ตลาดในปัจจุบันไม่ได้มีแต่เพียงแม่ค้าที่เข้ามาดำเนินบทบาทการค้าขายเท่านั้น หากแต่ยังมีผู้หญิงหลากหลายสถานะทางสังคมที่เข้ามาทำงานสนับสนุนให้การค้าขายของแม่ค้าแต่ละรายยังคงปรับตัวอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบันต่อไปได้ ทั้งกลุ่มแรงงานผู้หญิงชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หรือ กลุ่มแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ที่อยู่ในสถานะแรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติที่เข้ามารับจ้างขายของและรับจ้างทำงานรูปแบบต่างๆ อยู่ในตลาดมากขึ้น การปรับเปลี่ยนรูปแบบการค้าขายสมัยใหม่ในพื้นที่ตลาดจึงส่งผลต่อการสร้างประสบการณ์ทางสังคมของ (การกดขี่ขูดรีดแรงงาน) ให้กับผู้หญิงทั้งในฐานะแม่ค้าและแรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติที่แตกต่างกันออกไป ในที่นี้ นักสตรีนิยม เช่น Chandra Talpade Mohanty (2003: 139-168) ได้เสนอว่า ประสบการณ์ทางสังคมที่ผู้หญิงต้องเผชิญภายใต้การถูกกดขี่โดยระบบทุนนิยม (ซึ่งในที่นี้ใช้ในความหมายของการถูกกดขี่ขูดรีดโดยระบบการค้าขายสมัยใหม่: ผู้เขียน) นั้น ผู้หญิงที่มีบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ได้มีการรับรู้ประสบการณ์ในระดับที่แตกต่างกัน/ มีการต่อต้านอำนาจในระดับที่แตกต่างกัน และมีความเข้าใจต่อความขัดแย้งที่ต้องเผชิญกับสถานะทางสังคม (การเป็นแม่ค้า/แรงงาน/ลูกสาว/เมีย/แม่) ที่แตกต่างกันไปด้วย ด้วยเหตุนี้เอง การดำเนินบทบาทการค้าขายหรือการเข้ามาอยู่ร่วมกันในพื้นที่ตลาด

ของผู้หญิงที่มีสถานะทางสังคมที่แตกต่างกันในปัจจุบัน จึงทำให้ผู้หญิงมีชุดประสบการณ์ที่แตกต่างกันและพยายามดิ้นรนต่อรอง (บนการร่วมมือกันในกลุ่มผู้หญิง หรือ การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มผู้หญิง) ที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการ/ความจำเป็น (Needs) ความปรารถนา (Desires) และทางเลือก (Choices) ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนที่แตกต่างกันไปด้วย

จากที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น เพื่อจะทำความเข้าใจ ชีวิต ภายในตลาด โดยเฉพาะแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ที่เข้ามาทำงานอยู่ในระบบการค้าขายและการบริการสมัยใหม่ในสังคมไทยปัจจุบัน เราจึงต้องกลับเข้าไปทำความเข้าใจการทำงานในระบบการค้าขายและการบริการสมัยใหม่ของกลุ่มคนเหล่านี้อย่างสัมพันธ์กับแต่ละช่วงเวลามากขึ้นด้วยเช่นกัน

-ดิหนึ่ง- ซึ่งถือว่าเป็นเวลาที่เช้าที่สุดในการเริ่มต้นการทำงานในแต่ละวัน พี่นอย แม่ค้าคนไทย ซึ่งเป็นเจ้าของแผงหมูรายใหญ่ของตลาดและคนงานผู้ชายไทยสองคนเริ่มมาทำงานตามปกติเหมือนเช่นทุกวัน กลุ่มคนเหล่านี้จะต้องมาแลเนื้อหมูส่วนต่างๆ และจัดหมูตามรายการสั่งของของลูกค้าซึ่งเป็นเจ้าของแผงหมูรายย่อยในตลาดสดแห่งนี้ เนื้อหมูตามรายการที่สั่งจะถูกนำไปวางไว้บนแผงหมู โดยที่แต่ละแผงยังไม่มีใครมาทำงาน นอกจากกลุ่มคนเหล่านี้เท่านั้น

-ดีสามถึงดีห้า- แม่ค้า ซึ่งเป็นเจ้าของร้านขายส่งสินค้าประเภทต่างๆ จะเริ่มเข้ามาส่งของให้กับลูกค้าตนเองตามแผงต่างๆ ในตลาดที่ได้สั่งของไว้ ซึ่งเจ้าของร้านขายส่งบางราย หลังจากเข้ามาส่งของในตลาดนี้เสร็จแล้ว ก็จะไปเป็นแม่ค้าขายปลีกในตลาดสดอื่นๆ ด้วยเช่นกัน เช่น ตลาดสดข้างเผือก (ซึ่งเป็นตลาดสดตอนเช้าที่เปิดตลาดในเวลาประมาณตั้งแต่ตีหนึ่ง-เที่ยงวัน), ตลาดประตูเชียงใหม่ (ตลาดสดตอนเช้าที่เปิดตลาดในเวลาประมาณตีสอง-เที่ยงวัน) เป็นต้น

พี่น่าน แรงงานผู้หญิงไทใหญ่และ แรงงานผู้ชายไทใหญ่ที่ร้านอาหารบักซ์ไต้ กำลังทำความสะอาดภายในร้านและเตรียมงาน พรอมทั้งทำอาหารเพื่อที่

จะเปิดขายในช่วงเวลาตีห้า เช่นเดียวกับ แรงงานไทใหญ่ร้านอื่นๆ ที่จะเข้ามาจัดของและเตรียมสินค้าในร้านให้กับแม่ค้าคนไทย ซึ่งเป็นเจ้าของแผงต่างๆ เช่น แผงขายหมู แผงขายเส้นกวยเตี๋ยว แผงขายกับข้าวพื้นเมือง โดยแม่ค้าคนไทยเจ้าของแผงของสินค้าประเภทต่างๆ จะเริ่มมาทำงานในร้านช่วงประมาณตีห้า ซึ่งแผงขายของที่ต้องมาเปิดในช่วงเวลานี้ ส่วนมากจะต้องมาแต่เช้าเพื่อมาจัดของส่งให้กับลูกค้าประจำที่จะมารับของเองหน้าร้านและจัดส่งตามร้านลูกค้าประจำที่รับของสดไปทำอาหารสำเร็จรูปขายต่อ อาณาบริเวณของลูกค้าคนนอกจากจะอยู่ภายในพื้นที่ตลาดเดียวกันแล้ว ยังกระจายกว้างออกไปทั้งในบริเวณมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนใกล้เคียง และร้านค้ารายย่อยที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันด้วย หนึ่งในแผงร้านเหล่านี้ก็จะเป็นร้านของครอบครัวผู้เขียนด้วยเช่นกัน

- หกโมงเช้า - ศรีนวล ซึ่งเป็นแรงงานผู้หญิงไทใหญ่และแรงงานผู้ชายไทใหญ่อีกสี่คน พร้อมกับป้าแก้วและน้าพิณ แม่ค้าคนไทยที่เป็นเจ้าของแผงร้านขายกับข้าวพื้นเมือง เริ่มทำความสะอาดแผงร้านเพื่อเตรียมวางกับข้าวพื้นเมืองสามสิบสองชนิด ซึ่งแผงขายกับข้าวร้านนี้ได้ทำกับข้าวพื้นเมืองและนึ่งข้าวเหนียวมาที่บ้านแล้วตั้งแต่ตอนเวลาตีสี่ นอกจากนี้ยังมี อ้น ซึ่งเป็นแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ คอยจัดเตรียมผักไว้สำหรับแกงและคอยรับโทรศัพท์จากป้าแก้วในทุกช่วงเวลาอยู่ในบ้านพักของป้าแก้ว ซึ่งอ้นจะตื่นมาทำงานตั้งแต่เวลาตีสี่ด้วยเช่นกัน

ช่วงเวลาเดียวกัน ยุ่น ซึ่งเป็นแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ที่ทำงานอยู่แผงขายหมูร้านแจ้เกี้ยว (นายจ้างคนไทย) จะเริ่มมาทำงานด้วยเช่นกัน หากแต่แผงขายหมูที่ยุ่นทำงานอยู่จะมีหนึ่ง ซึ่งเป็นแรงงานผู้ชายไทใหญ่มาเปิดร้านและจัดเตรียมหมูหน้าร้านให้อยู่ก่อนแล้ว ยุ่นจึงมีหน้าที่มายืนประจำตำแหน่งเพื่อเตรียมตัวขายหมูหน้าร้าน รับรายการสั่งของหน้าร้านจากลูกค้าประจำและจัดรายการหมูเพื่อส่งให้กับลูกค้าประจำของร้านเป็นหลัก

ช่วงเวลานี้จะเริ่มมีลูกค้าเข้ามาจับจ่าย ซื้อของในบริเวณตลาดแล้ว ทำให้

พื้นที่ตลาดสดแห่งนี้จะเริ่มไม่เงียบเหงา เราจะได้ยินเสียงอื้ออึง ซึ่งเป็นเสียงพูดคุยของผู้คนในพื้นที่ดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทั้งจากการซื้อ-ขายระหว่างคนขายกับลูกค้า การพูดคุยเรื่องลูกค้าระหว่างนายจ้าง-ลูกจ้าง และการพูดคุยโต้เถียงระหว่างแม่ค้าด้วยกันเอง

หลังจากช่วงเวลานี้ แม่ค้าแผงขายของประเภทต่างๆ จะเริ่มทยอยมาเปิดร้าน โดยเฉพาะแม่ค้าแผงขายผักสดที่ไปปรับผักสดจากตลาดเมืองใหม่ (ตลาดสดขายส่งประเภทผักรายใหญ่ที่สุดในตัวเมืองเชียงใหม่) มาแล้ว ก็จะเริ่มนำผักสดมาจัดเรียงขึ้นแผงเพื่อเตรียมขายให้กับลูกค้าหน้าร้านและจัดส่งตามร้านลูกค้าประจำของตนเอง

-แปดโมงเช้า- พี่ลำดวน แรงงานผู้หญิงไทใหญ่มาถึงตลาดพร้อมกับรถส่งปลาของเจ้าของแผงปลา และเริ่มจัดเซ้งปลาขึ้นแผงเพื่อวางขายหน้าร้าน จัดส่งลูกค้าประจำ ซึ่งการจัดการภายในแผงปลา ทั้งการทำบัญชี การส่งปลา มาขายเพิ่ม การลดราคาหรือการต่อรองราคากับลูกค้า พี่ลำดวนจะทำเองทั้งหมด โดยผู้เขียนจะเห็นเจ้าของแผงปลาที่มาที่แผงบางเป็นบางครั้งเท่านั้น แม่ค้าคนไทยบางรายจะมีแผงร้านค้าอยู่ในตลาดสดหลายแห่ง โดยจะให้แรงงานผู้หญิงไทใหญ่ไปทำหน้าที่ขายของอยู่ตามแผงต่างๆ ด้วยเช่นกัน

ในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับการเริ่มต้นทำงานของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทย พื้นที่ตลาดแห่งนี้จะมีผู้คนเข้ามาประจำที่ของตนเองเพื่อพร้อมที่จะดำเนินบทบาทหน้าที่ตามปกติเหมือนเช่นทุกวันอีกครั้ง แม่ค้าและผู้คนหลากหลายสถานะทางสังคมที่ต้องมีหน้าที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพื้นที่ตลาดแห่งนี้ จึงเปรียบเสมือนแรงงานที่มีบทบาทการทำงานที่แตกต่างกันออกไป หากแต่ก็ต้องสัมพันธ์กันตามตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมของตนเองที่ต้องดำเนินต่อเนื่องกันไปตลอดทั้งวัน

ป่าโป แรงงานกะเหียงและแรงงานทำความสะอาดของตลาดอีก 10

คน (โดยส่วนใหญ่หน้าที่ของกลุ่มคนเหล่านี้ คือ การกวาด ล้างและคอยเช็ดพื้นตลาด ซึ่งทำทั้งชายและหญิง แต่ในส่วนของการเก็บขยะจะเป็นแรงงานผู้ชายทำ) จะเริ่มเข้ามาทำความสะอาดตามจุดต่างๆ ที่แต่ละคนถูกกำหนดให้ทำ ซึ่งการทำความสะอาดในช่วงเวลาเหล่านี้เป็นการเก็บกวาดเศษผัก เศษขยะที่มาจากการจัดร้านของแม่ค้าแต่ละรายในช่วงเช้า ทำให้ในขณะที่แม่ค้าแต่ละรายกำลังยุ่งอยู่กับการจัดร้านเพื่อเตรียมของขายหน้าร้าน กลุ่มคนที่เป็นแรงงานทำความสะอาดก็จะคอยเก็บกวาดไปด้วยเพื่อควบคุมความสะอาดภายในพื้นที่ตลาด ซึ่งการทำงานดังกล่าวก็จะส่งผลดีต่อนายทุนเจ้าของตลาดที่ต้องการควบคุมความสะอาดภายในบริเวณตลาดได้ด้วย

-แปดโมงเช้าถึงหกโมงเย็น- จึงเป็นช่วงเวลาทำงานภายในตลาดที่มีกลุ่มคนหลากหลายตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันตลอดทั้งวัน

-หกโมงเย็น- แผงร้านค้าต่างๆ ในตลาดเริ่มเก็บของเพื่อจะปิดร้านกันแล้ว เจ้าของร้านที่เป็นแม่ค้าคนไทยเริ่มกลับบ้านไปบ้างแล้ว แต่จะเหลือแรงงานไทใหญ่และแรงงานกะเหรี่ยงที่จะคอยเก็บกวาด ทำความสะอาดร้านต่อ เช่นเดียวกับที่แผงขายหมูที่ยืนทำงานอยู่จะเหลือแต่ หนึ่งและยูนี่ที่เริ่มเก็บเนื้อหมูส่วนต่างๆ แช่เย็นเพื่อขายในวันต่อไปเท่านั้น

-หนึ่งทุ่มถึงสามทุ่ม- ยูนี่เดินผ่านแผงขายของของครอบครัวของผู้เขียนเพื่อไปทำงานกลางจวนต่อที่ร้านอาหารตามสั่งของครอบครัวพี่ตา (นายจ้างผู้หญิงไทย) ซึ่งกำลังจะเริ่มทยอยเก็บร้านกันแล้ว ซึ่งยูนี่จะล้างจานเสร็จประมาณสามทุ่ม หลังจากนั้นก็จะเดินกลับห้องพักที่อยู่ใกล้กับตลาด

พี่ลัดวน เริ่มทำบัญชีปลาทุและเริ่มเก็บร้าน โดยเตรียมแข่งปลาทุใบใหญ่มากัดเรียงไว้หน้าร้านตัวเองเพราะจะมีรถของเจเจ้าของแผงปลาทุมารับกลับบ้านในช่วงเวลาดังกล่าว โดยพี่ลัดวนจะเอาบัญชีและเงินทั้งหมดที่ขายได้ในแต่ละวันไปให้เจเมื่อกลับถึงที่พัก ซึ่งเป็นบ้านพักของเจด้วย

บริเวณตลาดในช่วงเวลานี้ แม่ค้าจะเริ่มทยอยเก็บสิ่งของบนแผงของตัวเองกันแล้ว ทำให้ในช่วงเวลานี้หลายๆ แผงจะเก็บร้านกลับบ้านกันแล้ว ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ บริเวณโล่งกว้างที่ใช้เป็นที่จอดรถยนต์ของลูกค้าและที่ทิ้งขยะที่มาจากในตลาดทั้งหมด จะเริ่มมีคนงานไทย คนงานไทใหญ่และคนงานกะเหรี่ยงที่รับจ้างล้างภาชนะ ทยอยเอาภาชนะทุกชนิดที่ใช้ในแต่ละวันไปล้างในบริเวณดังกล่าว ซึ่งจะทยอยล้างไปเรื่อยๆ จนกว่าแผงร้านขายอาหารร้านสุดท้ายในตลาดเก็บร้านเสร็จ ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ป้าโบและแรงงานอีก 10 คนที่มีหน้าที่ทำความสะอาดภายในพื้นที่ตลาดทั้งหมดจะเริ่มเข้ามากวาดตลาดและเริ่มทำความสะอาดหรือล้างพื้นตลาดตามส่วนที่ถูกกำหนดให้ทำในแต่ละวันอีกครั้ง

การรับจ้างล้างภาชนะเป็นอีกงานหนึ่งที่มีคนกลุ่มเหล่านี้มาทำงานรับจ้างเพิ่มขึ้นจากการทำงานประจำของตนเอง นอกจากการรับจ้างล้างภาชนะแล้ว ในบริเวณตลาดมีการรับจ้างที่เรียกว่า งานพิเศษ ทั้งการตัด/ตวงน้ำคิดเป็นค่าจ้างตามถัง รับจ้างซักผ้ากันเปือนคิดเป็นค่าจ้างต่อผืน รับจ้างล้างพื้นที่ภายในร้านที่ขายของ รับจ้างเก็บกระสอบใส่น้ำแข็งตามแผงต่างๆ และรับจ้างทำความสะอาดปล่องดูดควันไฟ (ซึ่งทำความสะอาดค่อนข้างยาก เพราะมีคราบน้ำมันค่อนข้างเยอะและอยู่ค่อนข้างสูง) ตามร้านขายอาหารประเภทต่างๆ

-สี่ทุ่มถึงเที่ยงคืน-แผงร้านขายกับข้าวไทยร้านสุดท้ายในบริเวณโซนตลาดสดเริ่มเก็บร้านแล้ว ในขณะที่บริเวณตลาดใต้ทุ่งเริ่มเหลือร้านขายอาหารเพียงไม่กี่ร้านเท่านั้น ช่วงเวลานี้บางครั้งจะยังคงเห็น ป้าโบและกลุ่มคนกะเหรี่ยงกับกลุ่มคนไทใหญ่อีกจำนวนหนึ่ง ยังคงรับจ้างล้างภาชนะอยู่ เพราะต้องทยอยล้างไปจนกว่าร้านสุดท้ายที่จ้างจะเก็บร้านเสร็จ แต่เมื่อไรที่กลุ่มคนเหล่านี้เดินกลับเข้าที่พักหลังตลาดแล้ว (ซึ่งคาดเดาช่วงเวลาที่น่าจะนอนไม่ได้ เพราะบางวันกลุ่มคนเหล่านี้ก็จะทำงานจนล่วงเลยตีหนึ่งหรือตีสองของวันใหม่ไปแล้ว) พื้นที่ตลาดก็จะเริ่มมีการหมุนทวนซ้ำการทำงานที่กำลังจะเริ่มขึ้นใหม่ในช่วงเวลาที่ไม่นานอีกครั้ง และผู้คนที่มิมีสถานะทางสังคมที่แตกต่างหลากหลายภายในพื้นที่

ตลาดสดแห่งนี้ก็จะเริ่มกลับเข้ามาประจำตำแหน่งแห่งที่ของตนเองเหมือนเช่น
ช่วงเวลาที่ผ่านมาผ่านไปอีกครั้งด้วยเช่นกัน

จากระบบการค้าขายสมัยใหม่ที่ดำเนินไปตามลักษณะตามลำดับเวลา
(Clock time) ซึ่งกำหนดให้ผู้คนในตลาดต้องทำงานอย่างยาวนานมากขึ้น หรือ
ทำงานหมุนรอบตัวเองในทุกๆ วันมากขึ้น เราก็จะพบว่า การพึ่งพาแรงงานผู้หญิง
ไทใหญ่ เพื่อมาช่วยทำหน้าที่ค้าขายหรือสนับสนุนการค้าขายในช่วงเวลาต่างๆ
ของแม่ค้าแต่ละรายจึงเป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้มากขึ้น การจ้างแรงงานผู้หญิงทั้ง
จากต่างชาติพันธุ์ หรือ แรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติ ที่มีจำนวนมากขึ้นในตลาดสดนั้น
จึงส่งผลให้ระบบการทำงานเป็นเวลาในสมัยใหม่ที่กำหนดรูปแบบการดำรงชีวิต
และการค้าขายภายในแผงร้านค้าของแม่ค้าแต่ละรายสามารถดำเนินต่อไปได้
และในขณะเดียวกัน การจ้างแรงงานดังกล่าวยังทำให้ แม่ค้าแต่ละรายสามารถ
ประสานบทบาทหน้าที่ของตนเอง ทั้งในฐานะแม่ค้าในพื้นที่ทางเศรษฐกิจ และ
ฐานะของลูกสาว เมียและแม่ในพื้นที่ทางสังคมในปัจจุบันต่อไปได้ด้วย

“มัน (แรงงานผู้หญิงไทใหญ่) ในร้านกลับบ้านที่ประเทศพม่าไป
นาน) ไม่อยู่ เจ้ล้าปากชิ ต้องตื่นแต่เช้า พาลูกไปส่งโรงเรียน
เสร็จแล้วก็มาที่ร้าน มาจัดของ เตรียมของไว้ก่อน แล้วก็กลับ
ไปทำงานบ้านต่ออีก เสร็จแล้วสืบเห็ดโหมงก็ต้องรีบกลับมาที่ร้าน
เพราะเที่ยงคนจะเข้าตลาด เสร็จแล้วก็ต้องคอยเก็บจาน เก็บเงิน
เก็บร้าน ล้างจาน ล้างกะทะ เก็บนั้น เก็บนี่เอง กว่าจะเสร็จก็ปา
ไปสามทุ่ม บางทีก็สี่ทุ่ม แต่ถ้ามัน (แรงงานผู้หญิงไทใหญ่) อยู่ มัน
ก็ช่วยเบาแรงเราหลายอย่าง ยิ่งช่วงเวลาลูกค้าเยอะๆ เราก็จะไม่
ยุ่ง ช่วงเก็บร้าน ช่วยกันทำ แป๊บเดียวก็เสร็จ ทุ่ม สองทุ่มก็กลับ
บ้านแล้ว” (เจ๊แดง แม่ค้าผู้หญิงไทย เจ้าของร้านอาหารตามสั่ง)

ในขณะที่แม่ค้าต้องการประสานสถานะทางสังคมหลายชุดในข้างต้น

เพื่อให้ตนเองสามารถดำเนินบทบาทหน้าที่ตามความเป็นหญิง ทั้งในพื้นที่ทางเศรษฐกิจและสังคมต่อไปได้ เมื่อเรากลับพิจารณาสถานะของแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ เราก็จะพบว่าสภาวะของการเป็นแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ (หรือการอยู่ในบริบทของการพลัดถิ่นข้ามชาติ) นั้นกลับดำเนินอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์หลายระนาบที่จัดการไม่ได้มากขึ้น เช่น กรณียูน ซึ่งมีเวลาในการกำกับการเป็นแรงงานที่ยาวนานมากกว่าแม่ค้าคนไทย จึงส่งผลต่อการทำให้ยูนไม่สามารถจัดการสถานะการเป็นลูกสาว (ที่ต้องดำเนินบทบาทการเลี้ยงดูพ่อแม่ในบริบทของการเป็นแรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติ) เมีย (ที่มีสามีหนีไปแต่งงานกับผู้หญิงคนใหม่) และแม่ (ที่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูกชาย) ของตนเองได้ และนำมาซึ่งสภาวะอิหลักอิเหลื่อของผู้หญิงในฐานะแรงงานมากขึ้น

“สมัยก่อนตอนยังไม่มีลูก ร้านเจ้าเค้าจะเปิดแค่ตอนเช้าครึ่งวัน ตอนบ่ายเค้าก็จะหยุด ยูนกับแพนก็จะไปเที่ยวสงกรานต์กับครอบครัวของคนในกาตที่เค้าไปเล่นน้ำ สนุกมากเลยนะ บางทีก็ไปซื้อรถเครื่องที่เกี่ยวกับสองคน แต่ตั้งแต่มีลูกก็พอดีกับที่เจ้าเปลี่ยนมาเปิดขายทั้งวัน ขายดีก็เลยไม่มีวันหยุด เลยไม่ได้ไปเที่ยวไหนด้วยกันอีก อย่างช่วงนี้เป็นช่วงสงกรานต์ ยูนก็ยังไม่ได้หยุดเลย ก็ไม่รู้ว่าเพราะอย่างนี้จะมั่ง แพนยูนมันเลยไปมีผู้หญิงคนใหม่” (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2549)

“ผัวยูนมันไปแล้วนะ (ยูนเริ่มต้นประโยคบอกเล่าหลังจากที่เราพูดคุยกันเรื่องวันหยุดของยูน) มันไปได้เกือบสองเดือนแล้ว ช่วงก่อนยูนทะเลาะกับมันเรื่องเงินๆ ทองๆ นี่แหละ เพราะเราเหนื่อยกับการหาเงินมาตลอด มันก็ไม่ได้เอาเงินมาช่วยเราเลย ทุกทีเวลาเงิน (เดือน) ออกมันก็จะช่วยบ้าง แต่ช่วงก่อนที่มันจะไป มันไม่เคยช่วยยูนออกค่าอะไรเลย ยูนต้องจ่ายทั้งค่าเทอมน้องตน (ลูกชาย) ค่านม ค่าเช่าหอ ค่าน้ำ ค่านี้อีกหลายอย่าง หาทุกวันยังไม่พอเลย

เมื่อก่อนยุ่นตื่นตีห้าเตรียมนั้นเตรียมนี้ให้น้องตนเสร็จ หกโมงก็มาทำงาน พอมันตื่นแปดโมงก็อาบน้ำแต่งตัวให้แล้วก็พาไปโรงเรียน ตอนเย็นพอมันก็มารับลูกกลับบ้าน เพราะกว่ายุ่นจะกลับก็เกือบสี่ทุ่มแล้ว น้องตนกับผัวยุ่นก็หลับแล้ว แต่ตอนนี้ยุ่นต้องให้น้องตนตื่นพร้อมยุ่น (ตื่นตีห้า) อาบน้ำ ใส่ชุดนักเรียนมาด้วย เพราะทิ้งไว้ที่หอคนเดียวไม่ได้ ไม่มีใครดู เามาด้วยเราสบายใจกว่าไปส่งโรงเรียน ตอนเย็นไปรับกลับก็ยังมีรถคนแถวนี้แหละ (แม่ค้าในตลาดที่มีรถมอเตอร์ไซด์) ช่วงแรกๆ ที่มันไป ยุ่นเหนื่อยมากเลยนะ ร้องให้ตาบวมตลอดเลย ไม่มีกะจิตกะใจมาทำงานเลย สงสารลูก น้องตนต้องตื่นเข้ามาพร้อมเรา มันไม่ชิน มันก็ร้องไห้ทุกวันเลย ตอนนี้ก็ร้องอยู่นะ ยุ่นสงสารลูกมากแต่ไม่รู้จะทำยังไงดี ลูกต้องอยู่กับยุ่นตลอดเลยนะ ไม่รู้จะฝากใครเลี้ยงดี เราไม่มีญาติที่นี่”

จากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ตลาดและรูปแบบการค้าขายสมัยใหม่ ซึ่งได้กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้ ได้แสดงให้เห็นว่า ในขณะที่แม่ค้าคนไทยสามารถรักษาบทบาทและสถานภาพของตนเองในพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (แม่ค้า) และหวนกลับเข้าสู่การรักษาภาพตามความเป็นหญิงในอีกพื้นที่หนึ่ง (ลูกสาว เมียและแม่) เอาไว้ได้ ภายใต้การมีแรงงานผู้หญิงไทใหญ่อีกกลุ่มหนึ่งมารองรับบทบาทหน้าที่ในพื้นที่ทางการค้าขายและการบริการไว้นั้น เราก็จะเห็นแล้วว่า สถานะของแรงงานผู้หญิงไทใหญ่กลับต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงในการดำรงสถานภาพของความ เป็นหญิงของตนเองมากขึ้นแทน เพราะนอกจากจะถูกกดขี่ขูดรีดแรงงานที่ต่าง ระนาบกับแม่ค้าคนไทยในระบบของการค้าขายสมัยใหม่แล้ว แรงงานผู้หญิงเหล่านี้ยังต้องเผชิญกับการไม่สามารถจัดการสถานภาพของการเป็นแรงงาน (ในพื้นที่ทางเศรษฐกิจ) และความเป็นหญิง (ลูกสาว เมียและแม่) ที่อยู่ในสภาวะพลัดถิ่น ข้ามชาติของตนเองให้ดำเนินไปพร้อมๆ กันได้

การต้องดำเนินชีวิตภายใต้สถานะทางสังคมที่หลากหลายดังกล่าว จึงสร้างให้ผู้หญิงไทใหญ่แต่ละคนอยู่ภายใต้หลายระนาบความสัมพันธ์ที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง และสถานะทางสังคมที่แวดล้อมผู้หญิงไทใหญ่ก็มีผลต่อการจัดการ (หรือสร้างอำนาจการต่อรอง) กับหลายระนาบความสัมพันธ์เหล่านั้นแตกต่างกันไปด้วย ในกรณีของยุ่นนั้น ได้สะท้อนให้เห็นว่า สถานะแรงงานที่ใช้ห่อหุ้มสถานะทางสังคมของความเป็นหญิงชุดอื่นๆ จึงมีผลต่อการกำหนดประสบการณ์ทางสังคมของผู้หญิงแต่ละคนอยู่ไม่น้อย ดังนั้น การดิ้นรนต่อรองของผู้หญิงจึงสัมพันธ์กับการทำให้สถานะทางสังคมที่หลากหลายดังกล่าว ต้องสามารถดำเนินบทบาทและเกาะเกี่ยวกันและกันได้ด้วย และด้วยเงื่อนไขดังกล่าว ความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่หลากหลายรูปแบบภายใต้การเป็นนายจ้างและลูกจ้างจึงกลายเป็นชุดของความสัมพันธ์ที่แรงงานผู้หญิงไทใหญ่สามารถใช้ในการดิ้นรนต่อรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจหลากหลายระดับที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางสังคมที่ตนเองดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

“พี่ตา(แม่ค้าคนไทย) ไม่เหมือนเพื่อนนะ เหมือนพี่มากกว่า เหมือนญาติพี่น้อง บางทีก็ยังเลี้ยงลูกให้ยุ่นด้วยซ้ำ เวลาเราไม่มีเวลา พี่ตาก็คะเอาของต้น (ลูกชายของยุ่น) ไปเลี้ยงให้ ยิ่งตอนที่พ่อมันไปมีเมียใหม่ ยุ่นไม่มีเวลาเลย พี่ตาก็คะช่วยเลี้ยงน้องต้น ช่วยสอนการบ้าน อย่างวันหยุด น้องต้นไม่ได้ไปโรงเรียน ที่ร้านหมูก็ขายดี ยุ่นไม่มีเวลา ก็เอาไปฝากไว้กับพี่ตาได้ แค่ว่าไม่ว่า แค่ว่าช่วยเลี้ยง บางทีซื้อขนมให้ชื่อของเล่นให้น้องต้นได้ของจากพี่ตาเยอะเหมือนกันนะ บางทีเจ๊นูช (แม่ค้าร้านอาหารตามสั่ง พี่สาวคนที่สองของพี่ตา) เจ๊วรรณ (แม่ค้าร้านผัดไท พี่สาวคนโตของพี่ตา) ก็ช่วยเลี้ยงน้องตนอยากกินอะไร แค่ว่าจะทำกิน อย่างเจ๊แดง (แม่ค้าขายน้ำพริกของพี่ตา) แค่ว่าชอบเอาไอติมให้น้องตนกิน บางทีน้องตน ก็ไปส่งเค้าจะเอานั่นเอานี้ แค่ว่าให้นะ น้องตนเรียกเจ๊แดง

ว่าแม่แดงด้วย แต่เรียกพี่ตาตามยุ่น บางทีเรารู้สึกดีใจที่ยังมี
คนรักเราดีกับเรา ทั้งที่เราไม่ใช่ญาติพี่น้องเค้า”

รูปแบบความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นใหม่ภายใต้สถานการณ์เป็นนายจ้างและลูกจ้าง (ทั้งในลักษณะของ “พี่สาว” กับ “น้องสาว” / “ป้า” กับ “หลานสาว” / “แม่” กับ “ลูกสาว”⁷) จึงไม่ได้เป็นเพียงการจัดสถานะตามการนับถือระหว่างผู้หญิงหรือ การจัดความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเฉพาะความเป็นหญิงที่สามารถใช้คุณค่าและอุดมการณ์ของความเป็นผู้หญิงที่มีร่วมกันในสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นการขึ้นเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (อริยา, 2544) เท่านั้น แต่สถานะดังกล่าวสามารถกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกันและถูกใช้ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

สถานการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ในชีวิตประจำวัน ในที่นี้หมายถึง สถานการณ์ของการดำเนินชีวิตประจำวันที่แรงงานผู้หญิงไทใหญ่ไม่สามารถจัดการบทบาทของความเป็นหญิง (ในพื้นที่ทางสังคมและประเพณี) เพื่อให้สอดคล้องกับการทำงาน (ในพื้นที่ทางเศรษฐกิจสมัยใหม่) ของตัวเองได้ สถานการณ์ดังกล่าวย่อมส่งผลต่อการสูญเสียผลประโยชน์ภายในพื้นที่ทางการค้าของแม่ค้าได้ในที่สุด และในขณะเดียวกันก็จะส่งผลกระทบต่อสถานะความไม่มั่นคงในชีวิตประจำวันของการเป็น “แรงงานต่างด้าว” ไปด้วย ดังนั้น การจัดความสัมพันธ์ของ ยุ่นและพี่ตา ในช่วงต้น จึงเป็นการจัดความสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ ยุ่น ในฐานะแรงงานผู้หญิงไทใหญ่สามารถใช้ในการดิ้นรนต่อรองในการดำเนินชีวิตประจำวันต่อไปได้

การจัดความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบต่างๆ ระหว่างกลุ่มผู้หญิงที่มีสถานะทางสังคมที่แตกต่างกันในตลาดสดปัจจุบัน ได้สะท้อนให้เห็นว่า วิธีคิดเรื่องเพศภาวะหรือความเป็นหญิงที่มีร่วมกันนั้น อาจจะทำให้เราสามารถเข้าใจ (เห็นอกเห็นใจ) ประสบการณ์ชีวิตของกันและกันได้มากขึ้นได้ แต่ไม่ได้

หมายความว่าเรากำลังดิ้นรนต่อรองภายใต้การมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เหมือนกันไปด้วย ดังนั้น การช่วยเหลือเกื้อกูลในกลุ่มผู้หญิงที่มีสถานะทางสังคมที่แตกต่างกันจึงดำเนินไปบนความร่วมมือภายใต้ความต้องการหรือความจำเป็นที่แตกต่างกันไปด้วย (Difference needs) (Chandra Talpade Mohanty, 2003: 139-168) ทั้งนี้เพราะ ในขณะที่ ฟิดา (แม่ค้าในฐานะนายจ้าง ซึ่งเป็นผู้หญิงโสด) ได้ใช้วิธีคิดของความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและการช่วยเหลือเจือจุนในสถานะทางสังคมชุดอื่นของยูน (แรงงานที่มีสถานะลูกสาว เมียและแม่ในคราวเดียวกัน) ได้สะท้อนให้เห็นว่า ชุดความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่สามารถสรุปได้ว่าเกิดขึ้นภายใต้การมีอุดมการณ์ทางสังคมที่มีร่วมกัน/เหมือนกันของผู้หญิงได้ (เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ที่จัดขึ้นใหม่ของ แม่แกวและศรีนวล/ป้าคำและมดแดง/เจ้และลำดวน) หากแต่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นบนการเมืองและความต้องการที่แตกต่างกันออกไป เพราะแม่ค้าในฐานะนายจ้างที่ต้องปรับตัวเพื่อดำเนินการค้าในรูปแบบสมัยใหม่นั้น ยังจะต้องพึ่งพิงแรงงานภายใต้ผลประโยชน์ทางการค้าและการรักษาสถานะความเป็นหญิงของตนเองต่อไป ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างยืดหยุ่นและไม่ตายตัวในการเป็นนายจ้างและลูกจ้าง ที่มีลักษณะของความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและการช่วยเหลือเจือจุนที่เกิดขึ้นภายใต้การจัดความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ จึงเป็นส่วนช่วยทำให้แม่ค้าในฐานะนายจ้างยังคงมีแรงงานผู้หญิงเข้ามาทำงานเพื่อสนับสนุนการดิ้นรนต่อรองของตนเองต่อไปได้ ในขณะที่ แรงงานผู้หญิงไทใหญ่เองก็สามารถหยิบใช้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวเพื่อการดิ้นรนต่อรองกับสถานะการเป็นแรงงาน การเป็นลูกสาว เมียและแม่ของตนเองต่อไปได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความต้องการและความจำเป็นของผู้หญิงแต่ละกลุ่มที่มีสถานะแตกต่างกันออกไปด้วย

ด้วยเหตุนี้เอง ตลาดซึ่งยังคงเป็นพื้นที่ที่มีผู้หญิงจำนวนมากเข้ามาทำงานอยู่ร่วมกันนั้น จึงสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยืดหยุ่น หรือความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มผู้หญิงที่มีสถานะทางสังคมที่แตกต่างกัน

เพื่อเปิดให้เกิดการดิ้นรนต่อรองที่สัมพันธ์กับความต้องการหรือความจำเป็นภายในสถานะทางสังคมที่แต่ละคนต้องดำรงอยู่ได้ด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตลาดได้ช่วยทำให้แรงงานผู้หญิงไทใหญ่สามารถดิ้นรนต่อรองเพื่อพยายามรักษาสถานภาพของความเป็นหญิงของตนเองที่ต้องอยู่ภายใต้บริบทของการเป็นแรงงานพลัดถิ่นข้ามชาติได้ด้วย

บททิ้งท้าย

จากที่ได้กล่าวไปแล้วในช่วงต้น บทความนี้พยายามนำเสนอความเข้าใจที่ว่าด้วยการเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็น “แรงงานต่างด้าว” ผ่านประสบการณ์ของแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ ทั้งในบริบทของสังคมพม่าและสังคมไทย โดยเฉพาะการพยายามทำความเข้าใจสถานะทางสังคมของความเป็นหญิง (ลูกสาว เมียและแม่) ที่เชื่อมโยงอยู่กับสถานะทางสังคมชุดอื่นๆ ทั้งประเด็นชาติพันธุ์ ชนชั้นที่เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดประสบการณ์ในแต่ละบริบททางสังคมของผู้หญิงไทใหญ่นั้น ความเข้าใจดังกล่าวได้ช่วยทำให้เราสามารถมองเห็นมิติของความเป็นคนที่ดิ้นรนต่อรองภายใต้สถานการณ์หรือบริบททางสังคมที่เข้ามาจำกัดสถานะทางสังคมและประสบการณ์ทางสังคมของกลุ่มคนเหล่านี้มากยิ่งขึ้น อีกทั้ง ความเข้าใจดังกล่าวยังช่วยทำให้เราสามารถมองเห็นเงื่อนไขภายในของปัจเจกแต่ละคนที่ต้องเคลื่อนย้ายและดำเนินชีวิตอยู่ในสภาวะพลัดถิ่นข้ามชาติ หรือ การมีสถานะ “แรงงานต่างด้าว” อยู่ในสังคมไทยมากขึ้นได้ด้วย นอกจากนี้ การเข้าไปทำความเข้าใจประสบการณ์ของแรงงานผู้หญิงไทใหญ่ภายในพื้นที่ตลาดสด ซึ่งยังคงมีลักษณะเฉพาะของความเป็นหญิง ทั้งในด้านปริมาณและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใช้ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างกลุ่มผู้หญิงต่างสถานะที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน ยังได้สะท้อนให้เห็นรูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมที่แรงงานผู้หญิงไทใหญ่สามารถใช้ในการดิ้นรนต่อรองบนความต้องการและความจำเป็นในสถานะทางสังคมที่พวกเขาต้องดำรงอยู่ได้ด้วย

เชิงอรรถ

- 1 ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน ชาวนิธิ เกษตรศิริ. (2544). *พม่า: ประวัติศาสตร์และการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พรพิมล ตริโชติ. (2542). *ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์ มล.. (2542). *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า*. กรุงเทพฯ: คบไฟ. และเวณิกา บุญมา คลี (2540). *พม่า: นโยบายต่างประเทศสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- 2 ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นชาย-ชาติพันธุ์-รัฐชาติในช่วงต้นสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ผ่านการเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของคนไทใหญ่ โดยดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน เสมอชัย พูลสุวรรณ (2546). นันทสิงห์ (2540). สมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์ (2544). เจ้ายันฟ้าแสนหวี (2544). อุดม สุกใส (2533). อัคนี มูลเมฆ (2548).
- 3 ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานผู้หญิงไทใหญ่แต่ละคนสามารถดูเพิ่มเติมได้ใน สุนทรีย์ เรือนมูล (2550). ประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงไทใหญ่: แรงงานผู้หญิงข้ามชาติ. เชียงใหม่: มูลนิธิผู้หญิง กฎหมายและการพัฒนาชนบทและศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- 4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1, 2 และ 3 (2504-2519) มีนโยบายขยายการพัฒนาสู่ชนบท ทั้งการสร้างเขื่อน ระบบชลประทาน ถนนทางหลวง โดยเฉพาะการพัฒนาถนนและทางหลวงที่เชื่อมโยงชนบทเข้ากับเมือง เชื่อมโยงภูมิภาคเข้ากับเมืองหลวง ซึ่งเป็นที่มาของการขยายถนนทั่วทั้งประเทศ ทำให้ปี พ.ศ. 2512-2513 ทางหลวงเชื่อมต่อกองทัพฯ กับจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในแต่ละภาคเริ่มแล้วเสร็จ เช่นเดียวกับถนนเพื่อเชื่อมต่อกองทัพฯ-เชียงใหม่ ซึ่งการพัฒนาถนนหนทางต่างๆ สัมพันธ์กับการขยายถนนภายในจังหวัดด้วยเช่นกัน กรณีตลาดสดเองก็ตั้งใกล้กันกับ สถานีขนส่งช้างเผือก ซึ่งกลายเป็นสถานีขนส่งแห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่ (ก่อสร้างแล้วเสร็จใน ปี พ.ศ. 2509 แทนการรับส่งคนที่ตลาดต้นลำไย) และใน ปี พ.ศ. 2514 เทศบาลนครเชียงใหม่มีนโยบายขยายถนนข้างเผือก ซึ่งเป็นเส้นทางที่ตลาดสดตั้งอยู่ในปัจจุบัน (อนุ เนินหาด, 2548.) ถนนหนทางที่ถูกพัฒนาเพื่อเชื่อมต่อกองทัพฯกับภาคต่างๆ กลายมาเป็นเส้นทางของการขนส่งสินค้าแทนการขนส่งจากทางรถไฟมากขึ้น อีกทั้งภายใต้แผนพัฒนาฯ ดังกล่าวยังทำให้กลุ่มทุนส่วนกลางและกลุ่มทุนท้องถิ่นได้ขยายตัวทางการค้าเข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้นไปด้วย (ปลาย่อ ชนชนนท์, 2530.)

- 5 ค่าเช่าแผงต่อวัน (ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2538) คิดเป็นอัตราส่วน = พื้นที่ต่อตารางเมตรในโซนที่ตั้งแผงคูณประเภทสินค้าที่ขาย (ช่วงลงพื้นที่ค่าที่กำลังจะเพิ่มขึ้นอีกเมตรละ 5 บาท), ค่าไฟฟ้าดวงละ 5 บาท/วัน ค่าปลั๊กไฟ 5 บาท/วัน (ช่วงลงพื้นที่ค่าไฟกำลังจะเพิ่มเป็น 7 บาท/วัน), ค่ารายปี (ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2538) คิดเป็นอัตราส่วน = พื้นที่ต่อตารางเมตรคูณประเภทสินค้าที่ขาย (ถ้าหากจ่ายล่าช้ากว่าวันที่ถูกกำหนดจะต้องเสียค่าดอกเบี้ยร้อยละสองบาทห้าสิบสตางค์ และมีเงื่อนไขใหม่คือ จะขายหรือไม่ขายก็ต้องจ่ายค่าเช่าที่ทุกวัน)
- 6 “เป็นรางวัลเพื่อแสดงว่า เป็นตลาดที่ให้เป็นธรรมแก่ประชาชน มีมาตรฐานเครื่องชั่งเที่ยงตรง ราคาเป็นธรรม มีสุขลักษณะที่ดี โดยมุ่งพัฒนาตลาดสดสู่ระดับมาตรฐาน”
- 7 ความสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าวสามารถดูเพิ่มเติมได้ใน สุนทรีย์ เวียนมูล (2550) (อ้างแล้ว)

บรรณานุกรม

- นิติ เขียวศรีวงศ์. 2537. “ผู้ยิ่งใหญ่”, ใน *หมายเหตุวัฒนธรรมร่วมสมัย*, หน้า 112-122. กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์.
- ปลายอ้อ ชนชนนท์. 2530. *นายทุนพ่อค้ากับการก่อและขยายตัวของระบบทุนนิยมในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2464-2523*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณี วงศ์เทศ. 2549. *Gender in Southeast Asia เพศภาวะในสุวรรณภูมิ (อุษาคเนย์)*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2549. “ร่างกายอันแปลกแยก ชาติอันรุนแรงและการเคลื่อนไหวข้ามชาติ ของผู้หญิงไทใหญ่,” ใน *วัฒนธรรมไร้คติ ชีวิตไร้ความรุนแรง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). หน้า 53-100.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2549. “บทบรรณาธิการ: ผู้หญิง ประสบการณ์ และการเมืองด้วยเพศภาวะ” ใน *สังคมศาสตร์ วารสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* ปีที่ 18 ฉบับที่ 1/2549. หน้า 6-19.
- ยศ สันตสมบัติ. 2543. *หลักช้าง: การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในได้คง*. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยวรรณคดี.

ยศ สันตสมบัติ. 2549. “สตรีนิยมผิวขาวกับเข้าใจใน “เพศสภาพ” และ “เพศสัมพันธ์” ในสังคมไทย” ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ). *อยู่ชายขอบ มองตลอดความรุ้: รวมบทความ เรื่อง ในวาระครบรอบ 60 ปี ฉลาดชาย รมิตานนท์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน. หน้า 139-171.

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. 2542. “ผู้หญิงในสังคมหมู่บ้าน”. *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 มกราคม- มิถุนายน 2542: 25-38.

อริยา เสวตามร์. 2544. *รายการการวิจัย เรื่อง แม่ค้า: ปากปลาร้าหรือเทพธิดาของบ้าน*. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Andaya, Barbara Watson. 2006. *The Flaming womb: repositioning women in early modern Southeast Asia*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Cheater, A. P. 1998. Transcending the state? gender and borderline constructions of citizenship in Zimbabwe, in T. Wilson and H. Donnan (eds.). *Border Identities: Nation and State at International Frontiers*. Cambridge: Cambridge University Press.

King, Victor T. and Wilder, William D. 2003. *The Modern anthropology of South-East Asia: an introduction*. New York: RoutledgeCurzon.

Mohanty, Chandra Talpade. 2003. Cartographies of Struggle: Third World Women and the Politics of Feminism. In *Feminism without Border: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*, pp, 42-84. Durham: Duke University Press.

Mohanty, Chandra Talpade. 2003. Women Workers and the Politics of Solidarity In *Feminism without Border: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*, pp, 139-168. Durham: Duke University Press.